

Kalymon Yuliia, Kulchytskyi Ihor, Likhniakievych Ihor. The Entropy of Bigrams as Formal Analysis Method of Literary Texts. The article describes stages of formation, main objects and problems in the application of methods of quantitative linguistics in the study of the idiolect of writers on the material of their works. According to the literature analysis among the most common methods are the calculations of the number of syllables in a word, word length, sentence length, distribution of parts of speech / function words, the richness of vocabulary, etc. At the same time such objects of research like bigrams and their entropy are becoming more relevant nowadays. It is caused by the possibility of analyzing minor text fragments, as well as by the absence of the need for a costly and time-consuming process of preliminary preparation of texts (markup, part-of-speech attribution). The significance and relevance of this subject was stressed in connection with the development of computer technologies and software, namely, the creation of an appropriate research corps. It is noted that this method of research of literature will be able to complement literary studies and will allow bringing more objectivity into traditional methods. The novelty of the work is the application of the method of entropy analysis of bigrams as one of the promising in the study of information and statistical properties of literary texts with the purpose of qualitative analysis of the features of the creative manner of writers and its comparison with general language indicators. For the first time such technique was used to analyze novellas by V. Stefanyk and M. Yatskiv, as well as the poetry of P. Karmanskyi. This choice of authors is due to the homogeneity of the chronological (for all three authors) and genre criteria (for the novelists V. Stefanyk and M. Yatskiv). Poetry by P. Karmanskyi was chosen to draw parallels between prose and poetic works. Further research perspectives based on the results are outlined.

Key words: statistical methods, frequency, bi-gram, entropy, idiolect, array of texts.

УДК 811.111'373.613+821.111(71)'06-3.09Грекул

Ірина Калиновська

УКРАЇНІЗМИ В АНГЛОМОВНІЙ КАНАДСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ (НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ ЛІЗИ ГРЕКУЛ «ПІСНЯ КАЛИНИ»)

Статтю присвячено вивченню запозичень українського походження, висвітлено аспекти їхнього вживання в англомовній канадській літературі. Аналіз відображає чинники, які впливають на використання українізмів, їхні семантичні особливості, способи запозичення та асиміляції на прикладі роману канадської письменниці українського походження Лізи Грекул «Пісня Калини». Українізми відображають реалії, унікальні для української національної культури, історії, способу життя, а також функціонують як маркер української національної ідентичності, українськості, яку можна розуміти як один з аспектів канадійності в сучасній мультикультурній Канаді, адже вона пов'язана з поточними дослідженнями питань етнічності, національності та мультикультуралізму в канадській літературі. Українськість головних героїв роману підкреслюється авторкою як національними символами України, так і вживанням українізмів у творі. Виявлені українізми проаналізовано і розподілено на семантичні групи, зокрема топоніми, антропоніми та соціально-побутову лексику. До найбільш поширених українізмів належать слова на позначення українських національних страв, музичних інструментів, а також антропоніми. Розглянуто їхню фонетичну й граматичну асиміляцію. У перспективі увага повинна бути зосереджена на вивченні факторів, які впливають на особливості вживання українізмів у творах інших англомовних письменників українського походження, різних варіантах англійської мови, їхні особливості у порівняльному аспекті.

Ключові слова: запозичення, українізм, українськість, семантична група, спосіб запозичення, асиміляція.

Постановка наукової проблеми та її значення. Мова є важливою для національної ідентичності, але необхідно зазначити, що процеси мовної та етнічної ідентифікації українців в Канаді різняться. Так, Ю. Жлуктенко у своїй монографії «Українська мова на лінгвістичній карті Канади» зазначає, що коли в Канаді не залишиться жодної людини, яка б розмовляла українською мовою, можна запевняти, що ніякої асиміляції власне не сталося: мова та культура зникли, зате залишилася «ідентичність» [3]. Тобто, навіть майже повністю втративши свою мову, канадці українського походження продовжуватимуть ідентифікувати себе українцями.

Жити за межами України – означає адаптуватися та асимілюватися в новому суспільстві, а це веде до того, що носії української мови або забудуть з часом рідну мову повністю, або прилаштують її структуру та лексику до нових соціокультурних умов Канади, або використовуватимуть українську мову диференційовано до певних ситуацій та потреб. В

останньому випадку йдеться про вживання українізмів як вираження українськості і пов'язане з національною культурою, побутом, історією України, сучасною дійсністю.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Ірина Грабовська зазначає, що українськість можна розглядати в кількох аспектах, зокрема як «зв'язок з українською громадою», «українську ідентичність» та «вживання українізмів» [9, с. 10]. Авторка аналізує визначення українськості насамперед як «українську культурну ідентичність», тобто любов до українського фольклору, пісні, традицій та способу життя, а також як «основу існування українського народу». У найширшому значенні термін «українськість» означає бути українцем незалежно від території проживання [13].

Питання української мови та етнічної належності, змішаної ідентичності висвітлюються в англомовній канадській літературі. Зокрема, у книзі «Unbound: Ukrainian Canadians Writing Home» (2016), котра цього року виграла літературну премію «Кобзар» в Канаді, Лінда Ледоховскі заявляє, що «українськість» слід розуміти як синонім поняття «канадськість», а «етнічний» – це є канадський» [11].

Аналізуючи нові підходи до канадської літератури, Ліза Грекул зазначає, що «канадська література була сформована письменниками різного культурного походження» [8, с. 370]. Вона зауважує, що «коли англо-канадське суспільство почало визнавати цінність груп національних меншин для мультикультурної нації, українські канадці почали пишатись українською народною музикою, танцями та мистецтвом. Вони, хоча іноді критично ставлячись до цього етнічного відродження, користуються як прямо, так і опосередковано від відкритості англо-канадського суспільства до культурного розмаїття» [8, с. 371]. Англомовні канадські письменники українського походження відчувають нагальну потребу і відповідальність «задокументувати особисті та персональні розповіді свого народу» як частину «канадської історії», а також висвітлити непросте співвідношення між національною ідентичністю та мовою і реальністю [8, с. 372].

Мета і завдання статті. З огляду на вищевикладене, слід зазначити, що вивчення українськості та її відображення в мові українізмів, – є необхідним, оскільки «мова народу, народності чи діаспори – це генетичний код національної культури, запорука самобутності та самозбереження» [4]. Українізмами є слова, їхні значення, граматичні форми, словосполучення тощо, запозичені з української мови [5]. Важливо дослідити особливості вживання українізмів в англомовній канадській літературі, зокрема на прикладі роману Лізи Грекул «Пісня Калини» (*Kalyna's Song*).

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Ліза Грекул – доктор філософії, доцент університету Британської Колумбії, письменниця та літературознавець, дослідниця канадської літератури, зокрема меншин, діаспорних письменників тощо [12]. Її перший роман «Пісня Калини» вийшов у 2003 році. Авторка характеризує його як «*a comic bildungsroman about a young Ukrainian Canadian woman*» [8, с. 370]. У її другій книзі «Leaving Shadows: Literature in English by Canada's Ukrainians» (2005 p.) письменниця так пише про свій перший роман: «*I wrote the novel with re-invention in mind. My goal was to write a Ukrainian Canadian story that hadn't been told before – a story set not in the distant pioneering days but in the multicultural heyday of the 1980s and early 1990s; a story shaped as much by humour as by hardship; a story that would explore ethnic "roots" without focusing on going "back" to Ukraine*» [7, с. 235].

У статті «Re-Placing Ethnicity: New Approaches to Ukrainian-Canadian Literature» Ліза Грекул, канадська письменниця українського походження, усвідомлює необхідність перегляду своєї етнічної належності. «Коли я дійсно про це подумала, то замислилася, чи достатньо в мені «українськості», щоб писати про це. Я відвідувала уроки української мови в початковій школі і десять років танцювала українські танці. Вдома ми їли українські страви. Але я не розмовляла (і досі не розмовляю) українською» [8].

Пошук своєї ідентичності, українськості в романі «Пісня Калини» є основним. «*I might not speak Ukrainian, and I might not belong to any of dance groups and church clubs, but I'm just as Ukrainian as they are*» [6, с. 203]. Це думки головної героїні Колін. В університеті вона записалася на курс початкової української мови, але зазнала невдачі при її вивченні. Всі студенти в групі,

окрім неї, повністю двомовні, вільно володіють як англійською, так і українською мовами. «*They all come from the same Ukrainian immersion school in Edmonton, they all seem to go to the same Ukrainian church, nearly all of them belong to the Ukrainian Club at the university. At least half of them are Shumka dancers*» [6, с. 204].

Найчастіше пошук своєї ідентичності виражається у внутрішній драмі головної героїні, а в результаті – у її поведінці та принципах. Коли Колін їде до Свaziленду (Південна Африка), її пошук українськості продовжується: «*I might not speak Ukrainian, but I still feel Ukrainian. And I might feel Ukrainian, but that doesn't mean I'm guilty for every historical injustice perpetrated by other Ukrainians. So what if I've never been to Ukraine?.. I don't see why it's so hard for people to get. Ukrainian Canadian*» [6, с. 344].

У цьому аспекті роман «Пісня Калини» є суперечливим і здобув популярність у Канаді та Україні. У назві твору ми бачимо символ України, *калину*, яка є втіленням краси, любові, материнства, крові і безсмертя душі, основним елементом українських традицій з незапам'ятних часів. В українських народних піснях калина асоціюється з дівчиною, невинністю, любов'ю, щастям і нещастям. У романі *Kalyna* – це ім'я тітки головної героїні, яка зовсім не схожа на інших людей: «*... she wasn't like other people... Most of the time she acted like a little kid... You couldn't count on her to follow a conversation properly because she was constantly drifting in and out of her crazy world... One part of her brain still works properly. She remembers Ukrainian things especially. The Ukrainian part of her brain is completely normal*» [6, с. 4]. Головна героїня стверджує, що *Kalyna* – це Колін українською, «*Colleen is ... the Ukrainian version of hers*» [6, с. 5].

Українськість головних героїв підкреслюється як національним символом України, прапором, так і вживанням українізмів у творі. Так, представники українських танцювальних колективів, які беруть участь в українському національному фестивалі в Дофіні (Манітоба, Канада), несуть прапори з назвами їхніх колективів: «*Dance groups walk together, carrying flags and banners to identify themselves, and where they're from. Our mothers have worked for weeks sewing an enormous blue banner on which they stitched our club's name – in English and Ukrainian – with white thread. The banner says Desna – Дусна, St. Paul, Alberta*» [6, с. 9].

Більшість українізмів в аналізованому творі стосуються української національної культури, в тому числі музики, літератури та танців, які відіграють важливу роль у житті українців [1]. Ми можемо їх поділити на такі семантичні групи: 1) топоніми; 2) антропоніми; 3) соціально-побутова лексика.

Серед українізмів зазвичай найчастіше трапляються топоніми, географічні назви на заході Канади, місці зосередження українських етнічних груп [10]. В аналізованому романі це топоніми на зразок *Poltava, Kyiv, Podillia, Bukovyna, Desna*. Також знаходимо антропоніми, наприклад: *Maria, Kalyna, Tetiana, Katja* тощо. Імена та прізвища людей охоплюють значну частину українізмів і посідають друге за кількістю місце в романі: *Demkiw, Babiuk, Yuzko, Faryna, Kowalchuk* і т. д. Українськість головних героїв також підкреслюється вживанням слів на зразок *tato, baba, gido*, наприклад: «*Then, on Christmas Day, we go to Baba and Gido's house in Vegreville for a big turkey dinner*» [6, с. 219].

До соціально-побутової лексики належать слова, які використовуються кожен день. Це найбільша за кількістю лексем група. До неї входять слова на зразок *divchyna, baba, pysanka, nachynka*, словосполучення, наприклад: *chervona rozha*, речення на зразок *Kazala meni maty, Ya zaspivayu sohodni odnu pisnya*. Так, головна героїня пояснює своїй подрузі, як писати писанки: «*Pysanka-making is based on the same principles as batik... Pysanky comes from the word pysaty, to write...*» [6, с. 287].

У романі часто використовуються слова, пов'язані з музикою, оскільки головна героїня співає українські пісні та бере участь в українському фестивалі. Це назви танцювальних колективів, груп: *Desna, Volya, Vesna, Cheremosh*, музичних інструментів, наприклад: *tsymbaly, trembita, sopilka, bandura*: «*Shcho to za bandura, shcho ne khoche hrat? Shcho to za divchyna, shcho ne vmiie kokhat?*» [6, с. 29].

До соціально-побутової лексики входять також слова на позначення традиційних українських страв: *varenyky*, *mlyntsi*, *pampushok* тощо: «Two old women sell *pyrohy* and *kolbasa* from inside a trailer that's been converted into a portable kitchen» [6, с. 14].

Основними способами вживання українізмів в англійській мові є фонетичні запозичення, тобто слова транслітеруються (*baba*, *Provody*, *sopilka*); дослівний переклад, тобто переклад слова або його словоформи (*electric kistkas*, *pysanky-making*, *the kobza-player*); пояснювальний переклад (*pysanky* чи *Ukrainian Easter eggs*, *chervona roza* чи *red rose*). Потрапляючи в англійську мову, українізми проходять фонетичну асиміляцію, адаптуючи українські фонемні та їх сполучення до англійського фонетичного стандарту, зокрема наголосу у слові. Процес граматичної асиміляції проходить інтенсивніше. Українські іменники приймають форму множини за допомогою продуктивної флексії *-s* (*kistkas*, *banduras*) чи присвійну форму (*Kalyna's*). Ряду слів українського походження властива широка вживаність в атрибутивній функції, тобто українські іменники підлягають конверсії і вживаються в англійській мові як прикметники (*the annual Pyrohy Supper*, *Pysanka Festival*).

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Проведений аналіз довів лінгвістичне твердження, що основна функція українізмів у сучасній англійській мові є номінативною, вони називають реалії, унікальні для української національної культури, історії, способу життя. Поряд з основною номінативною функцією українізми функціонують як маркер української національної ідентичності, українськості.

Аналіз роману англо-канадської письменниці українського походження Лізи Грекул «Пісня Калини» показав, що українськість ще має значення для українців Канади третього та четвертого поколінь. Її можна розуміти як один з аспектів канадійності в сучасній мультикультурній Канаді, адже вона пов'язана з поточними дослідженнями питань етнічності, національності та мультикультуралізму в канадській літературі. У перспективі увага повинна бути зосереджена на вивченні факторів, які впливають на особливості вживання українізмів у творах інших англійськомовних письменників українського походження, різних варіантах англійської мови, їхні особливості у порівняльному аспекті.

Джерела та література

1. Ажнюк Б. Мовна єдність нації: діаспора й Україна / Б. Ажнюк. – К. : Рідна мова, 1999. – 451 с.
2. Балицька Ю. О. Суспільно-політична діяльність Конгресу українців Канади : автореф. дис ... канд. політ. наук / Ю. О. Балицька. – Чернівці, 2009. – 20 с.
3. Жлуктенко Ю. О. Українська мова на лінгвістичній карті Канади / Ю. О. Жлуктенко. – К. : Наукова думка, 1990. – 176 с.
4. Мазуркевич О. Р. Овсянико-Куликовський Дмитро Миколайович // Українська мова: енциклопедія / О. Р. Мазуркевич. – К. : Українська енциклопедія, 2000. – С. 391–392.
5. Ткаченко О. Б. Українізм // Українська мова : енциклопедія. – К. : Українська енциклопедія, 2000. – С. 646.
6. Grekul L. *Kalyna's Song* / L. Grekul. – Regina : Coteau Books, 2004. – 391 p.
7. Grekul L. *Leaving Shadows: Literature in English by Canada's Ukrainians* / L. Grekul. – Edmonton : University of Alberta Press, 2005. – 256 p.
8. Grekul L. *Re-Placing Ethnicity: New Approaches to Ukrainian-Canadian Literature* / L. Grekul // *Home-work: Postcolonialism, Pedagogy, and Canadian Literature*. – Ottawa : University of Ottawa Press, 2004. – P. 369–385.
9. Hrabovska I. *Philosophical and Worldview Content of Category «Ukrainianness»* / I. Hrabovska // *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv*. – Kyiv, 2014. – P. 10–12.
10. Kalynovska I. *Canadian Toponyms of Ukrainian Origin in Ethnolinguistic and Linguocultural Aspects* / I. Kalynovska // *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія Філологічні науки*. – № 6 (331). – Луцьк, 2016. – С. 102–106.
11. Ledohowski L. *Introduction: Ukrainian Canadian Poet Pedagogues* / L. Ledohowski // *Unbound: Ukrainian Canadians Writing Home*. – Toronto : University of Toronto Press, 2016. – P. 3–22.
12. Lisa Grekul // *Faculty of Creative and Critical Studies*. – Access: <https://fccs.ok.ubc.ca/faculty/lgrekul.html>
13. *Ukrainianness* // *WordSense*. – Access: <http://www.wordsense.eu/Ukrainianness/>

References

1. Azhnyuk, Bohdan. 1999. *Movna yednist natsiyi: diaspora y Ukrayina*. Kyiv: Ridna mova.
2. Balytska, Yulia. 2009. “Suspilno-politychna diialnist konhresu ukraintsiv Kanady”. PhD diss., Chernivetskyi natsionalnyi universytet.

3. Grekul, Lisa. 2004. *Kalyna's Song*. Regina: Coteau Books.
4. Grekul, Lisa. 2004. "Re-Placing Ethnicity: New Approaches to Ukrainian-Canadian Literature". *Home-work: Postcolonialism, Pedagogy, and Canadian Literature*, 369–385. Ottawa: University of Ottawa Press.
5. Grekul, Lisa. 2005. *Leaving Shadows: Literature in English by Canada's Ukrainians*. Edmonton: University of Alberta Press.
6. Hrabovska, Iryna. 2014. «Philosophical and Worldview Content of Category «Ukrainianness»». *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv*, 10–12.
7. Kalynovska, Iryna. 2016. "Canadian Toponyms of Ukrainian Origin in Ethnolinguistic and Linguocultural Aspects". *Naukovyy visnyk Shchidnoyevropeys'koho natsional'noho universytetu imeni Lesi Ukrayinky*, 102–106.
8. Ledohowski, Lindy. 2016. "Introduction: Ukrainian Canadian Poet Pedagogues". *Unbound: Ukrainian Canadians Writing Home*, 3–22. Toronto : University of Toronto Press.
9. Mazurkevych, Oleksandr. 2000. "Ovsianyko-Kulykovskiy Dmytro Mykolayovych". *Ukrayinska mova: entsyklopediia*, 391–392. Kyiv: Ukrayins'ka entsyklopediia.
10. Tkachenko, Orest. 2004. "Ukrayinizm". *Ukrayinska mova: entsyklopediia*, 624–625. Kyiv: Ukrayinska entsyklopediia.
11. Zheluktenko, Yuriy. 1990. *Ukrayinska mova na linhvistychniy karti Kanady*. Kyiv: Naukova dumka.
12. WordSense. 2018. *Ukrainianness*. Accessed January 31. <http://www.wordsense.eu/Ukrainianness/>
13. Faculty of Creative and Critical Studies. 2017. *Lisa Grekul*. Last modified October 10. <https://fccs.ok.ubc.ca/faculty/lgrekul.html>

Kalynovska Iryna. Ukrainianisms in English Canadian Literature (Using the Source Material from the Novel «Kalyna's Song» by Lisa Grekul). The article is devoted to the study of borrowings of Ukrainian origin, covering the aspects of their usage in English Canadian literature. The analysis reflects the factors that influence the use of Ukrainianisms, their semantic peculiarities, methods of borrowing and assimilation using the source material from the novel «Kalyna's Song» by the Canadian writer of Ukrainian origin, Lisa Grekul. Ukrainianisms reflect realities unique to Ukrainian national culture, history, lifestyle, and also function as a marker of Ukrainian national identity, Ukrainianness, which can be understood as one of the aspects of Canadianness in modern multicultural Canada, as it is related to current research on ethnicity, nationality and multiculturalism in Canadian literature. The Ukrainianness of the main characters of the novel is emphasized by the author using national symbols of Ukraine, as well as Ukrainianisms in the novel. They are analyzed and divided into semantic groups, in particular toponyms, anthroponyms and social vocabulary. The most commonly used Ukrainianisms include the words denoting Ukrainian national dishes, musical instruments, and also anthroponyms. Their phonetic and grammatical assimilation are considered. In the future, attention should be focused on the study of factors that affect the peculiarities of Ukrainianisms usage of in the works of other English-speaking writers of Ukrainian origin, different variants of the English language, their peculiarities in the comparative aspect.

Key words: borrowing, Ukrainianism, Ukrainianness, semantic group, method of borrowing, assimilation

Калиновская Ирина. Украинизмы в англоязычной канадской литературе (на примере романа Лизы Грекул «Песня Калины»). Статья посвящена изучению заимствований украинского происхождения, аспектам их применения в англоязычной канадской литературе. Анализ отражает факторы, которые влияют на использование украинизмов, их семантические особенности, способы заимствования и ассимиляции на примере романа канадской писательницы украинского происхождения Лизы Грекул «Песня Калины». Украинизмы отражают реалии, уникальные для украинской национальной культуры, истории, образа жизни, а также функционируют как маркер украинской национальной идентичности, украинскости, которую можно понимать как один из аспектов канадийности в современной мультикультурной Канаде, ведь она связана с текущими исследованиями вопросов этничности, национальности и мультикультурализма в канадской литературе. Украинскость главных героев романа подчеркивается автором как национальными символами Украины, так и употреблением украинизмов в произведении. Обнаруженные украинизмы проанализированы и распределены в семантические группы, в частности топонимы, антропонимы и социально-бытовую лексику. К наиболее распространенным украинизмам относятся слова для обозначения украинских национальных блюд, музыкальных инструментов, а также антропонимы. Рассмотрена ихняя фонетическая и грамматическая ассимиляция. В перспективе внимание должно быть сосредоточено на изучении факторов, влияющих на особенности употребления украинизмов в произведениях других англоязычных писателей украинского происхождения, различных вариантах английского языка, их особенности в сравнительном аспекте.

Ключевые слова: заимствования, украинизм, украинскость, семантическая группа, способ заимствования, ассимиляция.